

Облога Києва 1240

Облога Києва — воєнна операція війська [монголо-татар](#) під проводом хана [Батия](#) восени 1240 року з взяття руської столиці [Києва](#). Складова [монгольської кампанії з завоювання Русі 1230-1240-х років](#). Закінчилася здобуттям міста й фактичним знищенням [Русі](#).

Передісторія

Київ фігурував у планах монгольських завоювань як мету починаючи з 1223 [2]. Після перемоги на Калці Субедей та Джебе рушили до Києва, але, не дійшовши до нього, повернули на схід.

Взимку 1237-1238 років монгольське військо розгромило Рязанську та Володимиро-Суздальську землі, а потім розташувалося у волзько-донських степах. Звідси монголи вислали окремі загони, які продовжували завоювання Східної Європи. Навесні 1239 р. був узятий і зруйнований Переяславль, а восени того ж року така ж доля спіткала Чернігів. Під час цього набігу один із монгольських загонів під командуванням хана Мунке – двоюрідного брата Батия – підійшов до самого Києва. Згідно з літописом, краса та велич Києва вразили його. Він не наважився штурмувати величезне місто, однак зробив спробу «принади» киян та великого князя Михайла Всеволодовича, який тоді сидів на київському столі. Однак пропозиція про здачу міста була відкинута.

Михайло Всеволодович, лідер чернігівських Ольговичів, поїхав до Угорщини, але його спроба укласти з королем Білої IV династичний союз закінчилася невдачею. Його змінив у Києві смоленський князь Ростислав Мстиславич, якого незабаром вигнали галицький князь Данило Романович. Він поставив у Києві тисяцького Дмитра, який став керівником оборони міста під час монгольського нападу. Сам галицький князь поїхав до Угорщини з метою укласти союз із королем Білої IV, але також невдало.

Тим часом монголи завершили підготовку до великого походу на захід. Їхні втрати були заповнені свіжими силами, що прибули зі сходу, а також загонами, набраними серед підкорених народів. Чисельність монгольського війська дослідники оцінюють у діапазоні від 40 до 120 тисяч человек[3]. Монголи переправилися через Дніпро значно південніше Києва і розгромили торків і чорних клобуків, що обороняли південні рубежі Русі.

Київ був на той момент найбільшим містом Східної Європи, займаючи територію близько 375 га та налічуючи близько 40 тисяч жителів. Він складався з Верхнього міста (Гори) та Подолу. Протяжність укріплень Верхнього міста становила 5 км. Близько половини периметра цих укріплень припадало на неприступні схили. З найбільш загрозливого боку місто було захищене великим валом товщиною 30 м і висотою 12 м. Перед валом було викопано глибокий і широкий

рів. По гребеню валу йшла стіна зі зрубів (городен), увінчана заборолами - помостом з бруствером і дахом, що захищали воїнів. Верхнє місто було поділено на дитинець (місто Володимира) та манівці, основним з яких було місто Ярослава. Ремісничий посад Поділ також мав укріплення, але вони не становили серйозної перешкоди. Тому з наближенням монголів кияни, швидше за все, покинули його та зосередили всі сили на обороні Верхнього міста.

Укрєплення Древнього Києва, диорама

Кількість захисників міста могла становити з урахуванням бєздатного чоловічого населення міста до 5 тисяч осіб, до того ж мешканці інших міст Київського князівства та дружина, залишена Данилом Романовичем. Проте добре оснащених та професійних воїнів серед них була переважна меншість. Більшість киян мали лише списи та сокири. У вмінні володіти зброєю, організованістю та дисципліною, оборонне військо, що складалося переважно з ополчення, сильно поступалося монголам.

Облога та штурм

Розоривши Поросся, монголи підступили до Києва і взяли в облогу його 5 вересня 1240 року. Згідно з Псковським літописом, монголи стояли під Києвом 10 тижнів і чотири дні і взяли місто 19 листопада в понеділок [3]. За даними Лаврентіївського літопису, місто впало ще пізніше - 6 грудня. При цьому літописи, написані сучасниками, про якусь особливо тривалу облогу не повідомляють, хоча не забувають наголосити на семитижневій обороні Козельська. Тому є підстави довіряти даним Рашид-ад-Діна, згідно з яким місто впало за дев'ять днів.

Згідно з описом Плано Карпіні, монголи під час взяття міст повністю оточували їх. При цьому вони вимотували обороняючись, не припиняючи підступів до міста, чергуючи загони, що наступають. Паралельно облогові машини монгол (пороки) планомірно день і ніч били по стінах, руйнуючи їх. Хоча укріплення Києва були дуже значними, вони були споруджені в XI столітті, в епоху, коли фортеці бралися або раптовим набігом, або тривалою пасивною облогою. На опір штурму із застосуванням облогових машин київські укріплення не були розраховані.

Літописне зображення знищення Києва

Якщо вірити Лаврентіївському літописі, вирішальний штурм припав на 5 грудня 1240 року. Зруйнувавши стіну міста Ярослава в низині біля Лядської брами (де сьогодні знаходиться Майдан

Незалежності), монголи кинулися в пролом, де закипів запеклий рукопашний бій. Згідно з літописом, «ламалися списи, розліталися в тріски щити, стріли затьмарили світло». У цьому бою було поранено воєводу Дмитра. Коли захисники були відтіснені від валу, монголи зійшли на стіну і стали опановувати її по всьому периметру.

Кияни тим часом відійшли в дитинець. Однак зміцнення стародавнього міста Володимира були за попередні два століття значною мірою нівельовані. Лише рів перед колишнім валом був не засипаний. Мабуть, саме його кияни використали для спорудження якоїсь другої лінії оборони. Наступного дня монголи почали штурмувати дитинча. Його зміцнення не змогли надовго стримати їхній тиск. Багато городян шукали порятунку в Десятинній церкві, підіймалися на її склепіння, проте вона, мабуть, що вже дала тріщини під час сильного землетрусу 1230 року, обрушилася під вагою численних людей з житлом.

Зламавши опір киян, монголи влаштували масову різанину. Лаврентьєвський літопис повідомляє: «Взяли татари Київ та храм святої Софії пограбували і монастирі всі. А ікони, і чесні хрести, і всі церковні прикраси забрали і побили мечем всіх людей від малого до великого» [3]. Такий опис залишив Плано Карпіні: «монголи зробили велике побиття у землі Русії, зруйнували міста й фортеці й убили людей, взяли в облогу Київ, колишній столицю Русії і після тривалої облоги вони взяли його і вбили жителів міста: звідси, коли ми їхали через їхню землю, ми знаходили незліченні голови та кістки мертвих людей, що лежали в полі; бо це місто було дуже великим і дуже багатолюдним, а тепер воно звернене майже ні в що: ледве існує там двісті будинків, а людей тих тримають вони у найтяжчому рабстві».

Факт масової різанини підтверджений археологічними розкопками [4]. У Києві досліджено залишки спалених будинків XIII століття, в яких лежали скелети людей різного віку та статі, зі слідами ударів шабель, копій та стріл. Знайдено десятки скарбів із золотими та срібними прикрасами — вони були зариті київською аристократією перед падінням міста і так і не були викопані власниками, які загинули чи потрапили в полон. На території дитинця виявлено масові поховання, в яких було поховано тисячі киян, убитих монголами [3]. На місці однієї з цих братських могил, біля східного муру Десятинної церкви, в наш час встановлено сірий гранітний хрест. Це єдиний пам'ятник у Києві, що нагадує про трагічні події, що відбулися 6 грудня 1240 року.

Тисяцький Дмитро потрапив у полон і був залишений живим за виявлену хоробрість.

Література :

1. Каргер М. К. Київ та монгольське завоювання. Радянська археологія. 1947.
2. В.Ян Батий . 1942

Домашні завдання:

- Хто такий Хан Батий коротка біографія?
- Коли Батий напав на Київ?
- Хто мешкав на території Київської Русі?